

NOTA

Betreft: Samenvattend verslag van de plenaire zitting
- Brussel, 24 en 25 april 2003 ¹

---

1. Toelichting op de nieuwe ontwerp-artikelen

Instellingen

De voorzitter deed de Conventie mede dat de Europese Raad tijdens zijn bijeenkomst in Athene op 16 april bevestigd heeft dat de resultaten van de Conventie dienen te worden voorgelegd aan de komende Europese Raad, op 20 juni in Saloniki. Dit is dus de termijn waaraan de Conventie zich strikt dient te houden.

De voorzitter wees erop dat de Conventie thans de moeilijkste fase van haar werkzaamheden ingaat, en gaf een toelichting op de ontwerp-artikelen betreffende de instellingen (artikelen 14 tot en met 23). Uit de tot dusver gevoerde discussies is gebleken dat er een verschil van mening bestaat over het soort Europa dat door de Conventie wordt nagestreefd. Enkele deelnemers geven de voorkeur aan beperkte verbeteringen van het institutionele stelsel, omdat ze van mening zijn dat hun rechten door de bestaande regelingen optimaal worden beschermd. Anderen betoonden zich ambitieuzer en wensten een meer federaal model, waarin nieuwe bevoegdheden worden overgedragen aan de Commissie en het Parlement. Een derde groep nam een tussenstandpunt in en wil een optimaal evenwicht tussen bevoegdheidsuitoefening op Europees en op nationaal niveau. Ondanks deze verschillen heeft de Conventie een gevoel van gemeenschappelijke identiteit tot stand weten te brengen, alsmede het besef dat een gemeenschappelijk doel wordt nagestreefd; hiervan dienen thans de vruchten te worden geplukt.

De resultaten zijn afhankelijk van een aantal factoren. In de eerste plaats dient de Conventie zich voor ogen te houden dat haar voorstellen betrekking hebben op een grondwet, en dat het niet enkel gaat om een herformulering van de gedetailleerde bepalingen van de huidige verdragen.

---

¹ Een letterlijk verslag van de primaire zitting is te vinden op de website www.european-convention.eu.int.

In de tweede plaats moeten wij één grote, samenhangende structuur tot stand brengen die recht doet aan het tweeledige karakter van de Unie, namelijk een Unie van volkeren en een Unie van staten, hetgeen betekent dat wij niet kunnen terugvallen op eenvoudige structuren zoals die bestaan in een gecentraliseerde staat. In de derde plaats moet ruimte geschapen worden voor flexibiliteit in de toekomst. Ten slotte dienen wij ons ambitieus op te stellen met betrekking tot de mogelijke levensduur van onze grondwet; dankzij de inspanningen van de grondleggers van de Unie kon er vijftig jaar lang vooruitgang worden geboekt: het is aan ons om Europa een duurzaam kader te schenken voor de verdere ontwikkeling gedurende de komende vijftig jaar.

De voorzitter verklaarde dat de voorstellen van het Praesidium gebaseerd waren op drie belangrijke beginselen, die door iedereen genoemd zijn in de loop van de besprekingen die de Conventie gewijd heeft aan de institutionele vraagstukken, alsook tijdens het grote debat in januari.

Het eerste beginsel is dat van de gelijkheid van de burgers en van de lidstaten. In de voorgestelde artikelen komen beide aspecten tot hun recht. Zo komt de gelijkheid van de rechten van de lidstaten tot uitdrukking in het bestaan van de Europese Raad en van de Raad van Ministers; de gelijkheid van de burgers wordt gewaarborgd dankzij het Europees Parlement; het algemeen Europees belang wordt vastgesteld door de Commissie en wordt door haar tot gelding gebracht. Een kunstmatige tegenstelling tussen de grote en de kleine lidstaten kan worden voorkomen door recht te doen aan beide aspecten van de gelijkheid.

Het tweede principe is de noodzaak de institutionele driehoek te behouden en te versterken. De uitbreiding maakt een hervorming van de drie belangrijkste instellingen noodzakelijk, opdat zij hun respectieve taken kunnen vervullen. De opvatting dat elke instelling een eigen visie op de Europese Unie verdedigt, is onjuist: elk van de instellingen heeft een specifieke rol en door de hervorming van de drie instellingen moet het mogelijk zijn een passend evenwicht te bewaren.

Het derde beginsel is de noodzaak de communautaire aanpak te versterken. Dit betekent versterking, niet van één of meer instellingen, doch van het systeem in zijn geheel. De Conventie heeft reeds een aantal belangrijke beslissingen genomen die niet zonder gevolgen zullen blijven voor de instellingen - bijvoorbeeld op het gebied van de samenwerking op justitieel en veiligheidsgebied en het economisch bestuur, alsmede de benoeming van een minister van Buitenlandse Zaken met een tweeledige taak. In hoeverre deze nieuwe beleidsaspecten effect zullen sorteren hangt met name af van het vermogen van de instellingen om de daad bij het woord te voegen.

Vervolgens gaf de voorzitter ten overstaan van de Conventie een artikelsgewijze toelichting op de teksten betreffende de instellingen (zie doc. CONV 691/03).

Aansluitend hadden de leden van de Conventie de gelegenheid te reageren op deze toelichting. Een aantal hunner betoonde zich ingenomen met de voorgestelde artikelen, die zij beschouwden als een nuttige basis voor de werkzaamheden van de Conventie. Een aantal anderen meende dat de tekst in zijn geheel geen evenwichtige weergave is van de opvattingen die binnen de Conventie naar voren gebracht zijn. Enkel beklaagden zich over het feit dat de pers op de hoogte gesteld is van de inhoud van de artikelen. Eén lid stelde voor op 25 april tijd uit te trekken voor een eerste debat over deze artikelen, en enkele anderen informeerden naar het door het Praesidium overwogen tijdschema voor de verdere bespreking van de artikelen.

De voorzitter beaamde dat er weinig tijd resteert; hij herhaalde echter dat de door de Europese Raad vastgestelde termijn moet worden geëerbiedigd. Hij wees erop dat de Conventie nu zoals beloofd alle delen van de ontwerp-tekst van deel I van de grondwet heeft ontvangen. De tekst zal door het Praesidium worden herzien in het licht van de binnengekomen schriftelijke amendementen en van de plenaire discussies over de artikelen betreffende de instellingen op 15 mei; vervolgens zal de tekst tijdig voor de plenaire zitting eind mei worden verspreid. Ook de volledige tekst van deel II, met inbegrip van de nieuwe elementen die door de Conventie reeds zijn besproken, zal eind mei worden verspreid. Een inleidende discussie over de instellingen op 25 mei is mogelijk, maar alleen indien daarvoor voldoende tijd is: er moeten nog andere belangrijke agendapunten worden besproken.

Extern optreden

Vice-voorzitter Jean-Luc Dehaene gaf een toelichting op de ontwerp-artikelen betreffende het extern optreden (CONV 685/03), waaronder ontwerp-teksten voor de artikelen 29 en 30 van deel I, ontwerp-artikelen voor titel B van deel II en een voorstel voor een "solidariteitsclausule" voor de delen I en II van de grondwet.

In de ontwerp-artikelen is rekening gehouden met de bevindingen van werkgroep VII betreffende het extern optreden, werkgroep VIII betreffende defensie, alsmede met de besprekingen van de Conventie terzake. Vice-voorzitter Dehaene wees erop dat de nieuwe teksten gericht zijn op de totstandbrenging van institutionele en procedurele regelingen ter versterking van de solidariteit tussen de lidstaten en de noodzakelijke politieke wil moeten doen ontstaan om als Unie collectief op te treden op het internationale toneel, en dat zij voorts een samenhangend en doelmatig gebruik van de instrumenten ten behoeve van gemeenschappelijke belangen moeten bevorderen.

Wat de structuur van de tekst betreft verklaarde vice-voorzitter Dehaene dat alle rechtsgrondslagen voor de verschillende beleidsterreinen van het extern optreden nu in één titel zijn ondergebracht in deel II. Allereerst omvat deze titel twee horizontale artikelen waarin de beginselen en doelstellingen van het extern optreden van de EU uiteengezet worden en die voorzien in het gebruik van instrumenten voor het gehele gebied van het externe beleid. Hij wees erop dat de nieuwe structuur is ingevoerd om over een samenhangend overzicht te kunnen beschikken van de middelen waarmee de Unie zich doeltreffend kan manifesteren op het internationale toneel. Er is evenwel niet gestreefd naar een harmonisering van de instrumenten of de procedures: voor de verschillende beleidsgebieden onder deze titel zullen verschillende modaliteiten blijven bestaan.

Het voorstel om een EU-minister van Buitenlandse Zaken te benoemen is de grootste wijziging in de institutionele regelingen. De minister zou specifieke verantwoordelijkheden krijgen met betrekking tot het GBVB en het EVDB, waarbij hij zou optreden binnen het kader van een mandaat van de Europese Raad of van de Raad. Daarnaast zou deze minister lid zijn van de Commissie en verantwoordelijkheden dragen op het gebied van het extern optreden. In de hoedanigheid van vice-voorzitter van de Commissie zou de minister toezicht houden op de coördinatie binnen de Commissie van de verschillende aspecten van het extern optreden die onder haar verantwoordelijkheid vallen. Besluiten op deze gebieden zouden ook in de toekomst volgens de normale Commissieprocedures verlopen, terwijl de voorstellen van de minister op het gebied van GBVB/EVDB niet onder het beginsel van collegialiteit zouden vallen. Ook is voorgesteld dat de delegaties van de Commissie worden omgezet in EU-delegaties die onder het gezag van de minister functioneren.

Vice-voorzitter Dehaene ging nader in op de belangrijkste wijzigingen die voor afzonderlijke beleidsterreinen worden voorgesteld (zie de nota in CONV 685/03). Met name wees hij op de voorstellen voor een ruimer gebruik van BGM, de invoering van nieuwe vormen van flexibiliteit in het kader van het EVDB, de instelling van een nieuwe rechtsgrondslag voor humanitaire hulp, het nieuwe geconsolideerde artikel betreffende beperkende maatregelen (sancties) en de voorgestelde ene rechtsgrondslag voor internationale overeenkomsten.

De voorzitter verzocht de leden van de Conventie vóór de nieuwe plenaire zitting schriftelijke amendementen in te dienen op de artikelen betreffende de instellingen en de artikelen betreffende het extern optreden. Hij wees er evenwel op dat in de door het secretariaat op te stellen analyse alleen rekening kan worden gehouden met de amendementen die vóór maandag 5 mei zijn ontvangen.

2. Bespreking van de ontwerp-artikelen betreffende:

a) Titel VI: het democratisch leven van de Unie (CONV 650/03, CONV 670/03)

De voorzitter leidde het debat in over de artikelen 33 tot en met 37, titel VI van deel I van de grondwet, "het democratisch leven van de Unie". Met betrekking tot deze artikelen zijn in het totaal 235 amendementen binnengekomen die tijdig zijn ingediend en derhalve konden worden verwerkt in de analyse (doc. CONV 670/03). Naast amendementen die rechtstreeks betrekking hebben op de ontwerp-artikelen, heeft een aantal leden van de Conventie ook amendementen ingediend waarin wordt voorgesteld aan deze titel andere artikelen toe te voegen, bijvoorbeeld betreffende "van de burgers uitgaande wetgevingsinitiatieven", "het petitierecht", "het Europees referendum", "de sociale dialoog" en "de rol van de sociale partners in de definitie van de sociale dimensie van de Unie", "het pluralisme in de media", "de beginselen van goed bestuur" en "de dialoog met de regio's en de plaatselijke gemeenschappen". Anderen stelden voor om aspecten van een aantal van deze gebieden te verwerken in de artikelen 33 tot en met 37.

Tijdens de discussie gingen slechts weinige leden van de Conventie in op artikel 33, betreffende het beginsel van democratische gelijkheid. Een aantal leden wenste dat wordt gepreciseerd dat de "burgers" in kwestie "Europese burgers" zijn. Anderen stelden voor naast het beginsel van de gelijkheid van de burgers ook dat van "de gelijkheid van de lidstaten" te vermelden teneinde rekening te houden met de dubbele legitimiteit van de Unie als Unie van zowel de volkeren als van de lidstaten.

Een groot aantal leden van de Conventie wenste het woord te voeren over artikel 34, betreffende het beginsel van een participerende democratie. Het merendeel hunner wenste dat in dit artikel, of in een ander artikel in deze titel, melding gemaakt wordt van de rol der sociale partners en van de autonome sociale dialoog. Een aantal leden wenste voorts dat in dit artikel, of in een afzonderlijk artikel, tevens wordt verwezen naar de representatieve democratie, met name door de toevoeging van verwijzingen naar Europese referenda, de verkiezingen voor het Europees Parlement, het recht van petitie, of door de toevoeging van verwijzingen naar het Europees Parlement en de Raad alsmede naar de rol van de nationale parlementen. Enkele leden stelden voor te verwijzen naar de dialoog met de plaatselijke en regionale autoriteiten. Twee leden stelden voor een verwijzing naar jeugdverenigingen op te nemen.

Met betrekking tot artikel 35 wenste een aantal leden dat wordt gepreciseerd dat de Europese ombudsman benoemd wordt door het Europees Parlement. Een aantal hunner zou liever zien dat bepaald wordt dat deze wordt gekozen door het Europees Parlement. Een aantal wenste andere elementen van het huidige artikel 195 VEG over te nemen, zoals zijn onafhankelijkheid, zijn mandaat of het feit dat het Hof van Justitie en het Hof van eerste aanleg niet onder zijn bevoegdheidsgebied vallen. Eén lid stelde voor aan de tekst toe te voegen dat de Europese ombudsman samenwerkt met de ombudslieden van de lidstaten. Twee leden stelden voor de ombudsman te vermelden in de titel betreffende de instellingen.

Er is een aantal verzoeken binnengekomen met betrekking tot artikel 35 bis, betreffende de politieke partijen op Europees niveau. Een aantal leden wenste dat het huidige artikel 191 VEG in al zijn onderdelen wordt overgenomen en dat er een rechtsgrondslag wordt toegevoegd voor de oprichting van Europese politieke partijen. Anderen wensten dat in de tekst gepreciseerd wordt dat de interne organisatie van deze partijen op democratische leest geschoeid moet zijn of dat deze partijen de waarden van de Unie dienen te eerbiedigen.

Een aantal leden van de Conventie sprak zijn steun uit voor artikel 36 betreffende de transparantie van de werkzaamheden van de instellingen van de Unie en artikel 36 bis betreffende de bescherming van persoonsgegevens. Enkel stelden evenwel voor artikel 36 zodanig te wijzigen dat alle instellingen van de Unie er onder komen te vallen, terwijl sommigen wensten dat ook de bij de grondwet ingestelde organen en agentschappen onder dit artikel komen te vallen (in de huidige tekst wordt gesproken van de organen en agentschappen die door het Europees Parlement, de Raad en de Commissie worden opgericht). Weer anderen wensten dat de uitzonderingen op de regel van transparantie van de vergaderingen van de Raad duidelijk worden omschreven of dat wordt toegevoegd dat de notulen van de zittingen van de Raad openbaar dienen te zijn. Enkele leden van de Conventie wensten dat in artikel 36 de vrijheid van meningsuiting van de leden van het personeel van de instellingen van de Unie wordt vermeld. Eén spreker stelde voor in artikel 36 niet alleen te voorzien in toegang tot de door de instellingen van de Unie opgestelde documenten, maar ook tot de documenten die in hun bezit zijn.

Artikel 37 heeft betrekking op de status van kerken en niet-confessionele organisaties; hierin zijn de hoofdpunten van verklaring 11 bij het Verdrag van Amsterdam overgenomen. Dit artikel gaf aanleiding tot een groot aantal opmerkingen. Het merendeel van de Conventieleden die het woord

voerde verklaarde zich ingenomen met de tekst van het Praesidium en verklaarde zich voorstander van handhaving van deze bepaling. Verschillende leden wezen erop dat deze bepaling in overeenstemming is met de conclusies van de contactgroep met de civiele samenleving betreffende cultuur van mei 2002, die werd voorgezeten door de heer Peterle.

Een ander, kleiner deel van de leden, twijfelde weliswaar niet aan de gegrondheid van artikel 37, doch plaatste wel kanttekeningen bij de formulering. Enkele leden wensten dat artikel 37 wordt beperkt tot kerken en zich niet uitstrekt tot "levensbeschouwelijke en niet-confessionele organisaties". Verschillende leden vonden het moeilijk uit te maken wat moet worden verstaan onder "levensbeschouwelijk"; zij stelden voor dit woord te vervangen door "culturele". Eén spreker vroeg zich af welke juridische gevolgen een dergelijke bepaling zal hebben voor het nationaal recht. Ten slotte wensten enkele leden van de Conventie dat op enigerlei wijze wordt gepreciseerd dat confessionele of niet-confessionele organisaties die de integriteit van personen aantasten of de in deze grondwet vastgelegde waarden niet eerbiedigen, niet aan de in lid 3 genoemde dialoog mogen deelnemen.

Verschillenden leden betreurden het dat er geen ontwerp-artikel is voorgelegd betreffende de open coördinatiemethode; zij wezen erop dat het belangrijk is dat er een dergelijk artikel wordt opgesteld. Enkele leden stelden voor met het oog op de redactie van dit artikel een technische groep in te stellen. Sommige leden wensten voorts dat in deze titel of elders in de grondwet het beginsel van behoorlijk bestuur wordt vermeld.

Enkele sprekers wezen op overlappingsen met bepaalde artikelen van het Handvest van de grondrechten in deze titel; zij verzochten de betrokken tekstgedeelten uit de onderhavige artikelen te schrappen.

In zijn conclusies nam de voorzitter nota van de opmerkingen van een aantal leden van de Conventie over de overlapping met gedeelten van artikelen van het Handvest in deze titel. Hij merkte evenwel op dat het wel degelijk gerechtvaardigd zou kunnen zijn om in de tekst een aantal zaken te vermelden die ook in het Handvest genoemd worden.

De voorzitter stelde vast dat artikel 33, betreffende het beginsel van democratische gelijkheid, niet is aangevochten, al hebben enkele leden voorgesteld ook de "gelijkheid tussen de lidstaten" in de tekst te vermelden.

Het tijdens het debat meest gehoorde verzoek, was om in artikel 34 betreffende het beginsel van een participerende democratie melding te maken van de rol van de sociale partners en van de autonome sociale dialoog. De voorzitter wees erop dat de huidige verdragsbepalingen betreffende de rol van de sociale partners en de sociale dialoog elders in de grondwet zullen worden overgenomen, maar hij had begrip voor de wens aan dit artikel van deel I een vermelding toe te voegen. Ook nam de voorzitter nota van de voorstellen van een aantal leden van de Conventie om in deze titel aspecten van de representatieve democratie te vermelden.

De voorzitter stelde vast dat het merendeel van de leden die zich uitspraken over de Europese ombudsman (artikel 35) wenste dat duidelijk wordt aangegeven dat hij wordt benoemd door het Europees Parlement, terwijl sommigen bovendien een expliciete omschrijving van zijn taak wensten. Over artikel 35 bis betreffende de politieke partijen op Europees niveau merkte de voorzitter op dat er uiteenlopende verzoeken zijn gedaan. Sommigen wensten dat het gehele huidige artikel 191 VEG wordt overgenomen, terwijl anderen toevoegingen voorstelden betreffende het democratische karakter van de interne organisatie van de partijen en hun eerbiediging van de waarden van de Unie. De voorzitter merkte op dat het niet gepast lijkt zich te mengen in de regels betreffende de interne organisatie van politieke partijen, en dat deze kwestie eerder een bevoegdheid van de lidstaten is. Vervolgens merkte de voorzitter op dat er een ruime mate van steun bestaat voor artikel 36 betreffende de transparantie van de werkzaamheden van de instellingen van de Unie, alsmede voor artikel 36 bis betreffende de bescherming van persoonsgegevens.

Aangaande artikel 37, betreffende de status van kerken en niet-confessionele organisaties, merkte de voorzitter op dat een groot aantal leden van de Conventie de opneming van deze bepaling in de grondwet uitdrukkelijk steunt, maar dat enkele leden nog vraagtekens plaatsen bij lid 3, betreffende de organisatie van een gestructureerde dialoog.

Tenslotte nam de voorzitter er nota van dat een aantal leden van de Conventie het betreurt dat de ontwerp-teksten niet voorzien in een artikel betreffende de open coördinatiemethode. Het Praesidium zal een en ander verder bespreken en vervolgens herziene versies presenteren van de tot op heden voorgelegde ontwerp-artikelen.

b) Titel IX — De Unie en haar naaste omgeving (CONV 649/03, CONV 671/03) — van deel I van het constitutioneel verdrag

De Conventie hield een korte discussie over ontwerp-artikel 42 inzake de Unie en haar naaste omgeving. Hoewel verscheidene leden zich afvroegen of een dergelijk artikel wel thuishoort in deel I van de grondwet (sommige leden stelden voor dit begrip onder te brengen bij de artikelen inzake de externe betrekkingen in deel II), waren de meesten toch van mening dat de verhouding tussen de Unie en haar buurlanden belangrijk genoeg is om er een afzonderlijke titel en een afzonderlijk artikel aan te wijden, zoals voorgesteld door het Praesidium.

Een aantal sprekers stelde voor in dit artikel te stipuleren dat deze verhouding bepaald wordt door fundamentele democratische beginselen, eerbiediging van de mensenrechten en de rechtsstaat. Volgens sommigen zou het artikel de rol van de Raad van Europa en misschien ook van andere internationale organisaties moeten noemen, als een brug tussen de Unie en haar buurlanden, waarvan er vele lid zijn van de Raad van Europa.

De voorzitter sloot de discussie af met de constatering dat er in de Conventie brede steun bestaat voor opnemning van het onderhavige artikel. Het Praesidium zal zich beraden over de andere elementen die in de discussie zijn genoemd.

3. Debat over de ontwerp-artikelen betreffende:

a) Titel X — Het lidmaatschap van de Unie (CONV 648/03, CONV 672/03) — van deel I van het constitutioneel verdrag

Artikel 43. Een aantal sprekers verzocht om schrapping in dit artikel van de bepaling dat de volkeren van de kandidaat-lidstaten de waarden van de Unie dienen te eerbiedigen; volgens hen volstaat het dat de kandidaat-lidstaat zelf deze waarden eerbiedigt. Eén spreker wilde in artikel 43 de criteria van Kopenhagen vermeld zien. Volgens anderen zou de zin volgens welke toetreding tot de Unie aanvaarding van haar grondwet impliceert, geschrapt moeten worden, aangezien deze bepaling overbodig is. Eén spreker wenste het gehele artikel geschrapt te zien; als het artikel toch gehandhaafd zou worden, zou het een verwijzing naar de doelstellingen van de Unie en naar het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie moeten bevatten.

Artikel 44. Eén spreker gaf als zijn mening te kennen dat het in dit artikel genoemde akkoord niet tussen de kandidaat-lidstaat en de afzonderlijke lidstaten zou moeten worden gesloten, maar tussen de kandidaat-lidstaat en de Unie; zo kan de rol van de Commissie in de toetredingsonderhandelingen worden erkend, doordat de toetredingsprocedure gelijkgetrokken wordt met de procedures voor het sluiten van internationale overeenkomsten.

Artikel 45. Eén spreker verzocht aanneming van de in de leden 2, 3 en 4 van dit artikel genoemde besluiten te binden aan instemming van het Europees Parlement.

Artikel 46. De meeste sprekers stonden stil bij dit artikel. Een meerderheid verzocht om handhaving ervan, aangezien iedere lidstaat de mogelijkheid moet hebben de Unie te verlaten. Verscheidene leden wilden het recht op terugtrekking echter aan striktere toepassingsvoorwaarden en procedures binden dan die welke het Praesidium heeft voorgesteld; het recht op terugtrekking zou niet eenzijdig moeten zijn, maar onderworpen moeten zijn aan een besluit van de Unie en aan het sluiten van een akkoord tussen de Unie en de lidstaat die zich terugtrekt. Bepaalde leden opperden tevens het idee om de status van geassocieerde staat te creëren voor de lidstaat die de Unie zou verlaten.

Een deel van de sprekers sprak zich uit voor een beperking van het recht op terugtrekking tot uitzonderlijke gevallen, en met name het geval van een herziening van de grondwet. Sommigen wilden een koppeling maken tussen artikel 46 en artikel F, door het recht op terugtrekking uit de Unie toe te kennen aan lidstaten die weigeren een grondwetsherziening te bekrachtigen. Eén spreker keerde zich evenwel tegen een dergelijke koppeling, aangezien volgens hem hierdoor het recht op vrijwillige terugtrekking zou veranderen in een clause inzake uitzetting uit de Unie.

Wat betreft de procedure, stelde een aantal sprekers voor dat de Europese Raad of de Raad met eenparigheid van stemmen een besluit zou moeten nemen over het verzoek van een lidstaat om de Unie te verlaten. Anderen opperden daarentegen dat voor terugtrekking dezelfde procedure zou moeten worden gevolgd als voor toetreding. Volgens één spreker zou de Raad na instemming van het Europees Parlement moeten besluiten.

Andere sprekers verzochten om schrapping van artikel 46; indien het Verdrag van Wenen inzake het verdragenrecht de mogelijkheid van terugtrekking biedt, is het niet nodig om in de grondwet uitdrukkelijk hierin te voorzien; indien het Verdrag van Wenen echter niet van toepassing is, zou toevoeging van artikel 46 een verandering van de aard van de Unie betekenen.

b) Deel 3: Algemene en slotbepalingen (CONV 647/03, CONV 673/03)

Vice-voorzitter Amato leidde het debat in door erop te attenderen dat de Conventie de algemene en slotbepalingen nog niet besproken heeft en dat derhalve de door het Praesidium voorgestelde procedure voor artikel F uitgaat van de procedure in de bestaande verdragen. Hij merkte evenwel op dat de tekst gewijzigd zou kunnen worden om de uitkomsten van het debat in plenaire zitting in aanmerking te nemen.

Het debat had vooral betrekking op de artikelen F en G. Artikel F. Een aantal Conventieleden sprak zich ervoor uit, ook het Europees Parlement het initiatiefrecht voor herziening van de grondwet te geven. Voorts pleitten sommige leden ervoor ook nationale parlementen dit recht te geven.

Een ruime meerderheid van de leden stelde voor, een nieuw lid aan artikel F toe te voegen, waarin zou moeten worden bepaald dat de intergouvernementele conferentie wordt voorbereid door een door de Europese Raad of door de Raad bijeen te roepen Conventie, bestaande uit vertegenwoordigers van het Europees Parlement, van de nationale parlementen, van de regeringen van de lidstaten en van de Commissie — zulks naar het voorbeeld van de procedure voor de opstelling van de grondwet. Bepaalde leden spraken zich er evenwel voor uit, uitsluitend de intergouvernementele conferentie voorstellen voor herziening van de grondwet te laten behandelen.

Onder de meerderheid die pleitte voor invoering van de Conventiemethode in het constitutioneel verdrag, was er een aantal leden dat de voorkeur geeft aan een zekere flexibiliteit in geval van louter technische of kleine herzieningen; daarvoor zou geen Conventie bijeen hoeven te worden geroepen. In dit verband werd geopperd, de Europese Raad de mogelijkheid te geven met eenparigheid van stemmen te besluiten geen Conventie bijeen te roepen voor technische of kleine herzieningen, behalve indien een minimumaantal lidstaten daar wel om verzoekt.

Bepaalde leden stelden verschillende herzieningsprocedures voor deel I en deel II voor. Volgens hen zou deel I herzien moeten worden door een door een Conventie voorbereide intergouvernementele conferentie, terwijl deel II via een vereenvoudigde procedure zou kunnen worden herzien (bijvoorbeeld herziening door de Raad na raadpleging of instemming van het Europees Parlement, of herziening door het Parlement en de Raad volgens de wetgevingsprocedure). Twee leden van de Conventie opperden het idee, de keuze van de herzieningsprocedure niet te laten bepalen door het betrokken deel van de grondwet, maar door het betrokken beleidsgebied, naar het voorbeeld van het voormalige artikel 95 van het EGKS-Verdrag. Herziening van de grondwettelijke elementen van het verdrag en van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie dient volgens deze leden altijd via de zwaarste procedure plaats te vinden.

Voor de herziening van deel II stelden bepaalde leden daarentegen voor, de regel van onderlinge overeenstemming tussen de lidstaten te vervangen door een soepeler regel (bijvoorbeeld viervijfde van de lidstaten). Anderen spraken zich echter uit voor handhaving van de unanimiteitsregel. Een aantal leden liet weten zich niet te kunnen vinden in verschillende herzieningsprocedures voor de verschillende delen van de grondwet of in procedures die in plaats zouden komen van bekrachtiging door de lidstaten.

Wat de inwerkingtreding van de aldus overeengekomen wijzigingen betreft, oordeelde een deel van de sprekers dat het in een Europa van 25 lidstaten niet mogelijk zou moeten zijn dat één lidstaat de overige lidstaten verhindert een nieuw verdrag uit te voeren. Daarom stelden zij voor, toekomstige wijzigingen van het constitutioneel verdrag in werking te laten treden zodra een bepaald aantal bekrachtigingen is bereikt; sommigen noemden een drempel van viervijfde van de lidstaten. Enkele leden verzochten bekrachtiging door de nationale parlementen en/of het Europees Parlement als eis toe te voegen.

Artikel G. Volgens bepaalde leden is voor inwerkingtreding van toekomstige wijzigingen van de grondwet weliswaar een zekere flexibiliteit gewenst, maar dat geldt niet voor de inwerkingtreding van de grondwet zelf, aangezien de bestaande verdragen geen daartoe strekkende bepalingen kennen. Dientengevolge zal voor inwerkingtreding van de grondwet bekrachtiging door alle lidstaten noodzakelijk zijn. Eén lid stelde voor, een verklaring aan de ter ondertekening voor te leggen slotakte van het constitutioneel verdrag toe te voegen, met dezelfde inhoud als die van lid 3 van het door het Praesidium voorgestelde artikel G.

Bepaalde leden achtten het wenselijk dat de nieuwe grondwet in alle lidstaten aan een referendum wordt onderworpen.

Artikel B. Een aantal leden verzocht om een herziening, dan wel om schrapping, van de formulering waarin de jurisprudentie van het Hof van Justitie wordt genoemd.

Artikel C. Eén Conventielid wilde de ultraperifere regio's en de landen en gebieden overzee (LGO) in deel I van de grondwet vermeld zien. Anderen opperden het idee om het beginsel van territoriale samenhang in de grondwet te verankeren. Volgens één lid zou aan het constitutioneel verdrag een protocol over de Åland-eilanden moeten worden toegevoegd.

Artikel I. Eén Conventielid stelde voor een nieuw artikel over de status van de talen in de Unie in de grondwet op te nemen.

Vice-voorzitter Amato rondde het debat af door op te merken dat de Conventie per geval de bepalingen van de grondwet zal behandelen waarop een vereenvoudigde herzieningsprocedure van toepassing zou kunnen zijn. In de desbetreffende artikelen zou dan vermeld worden dat deze procedure van toepassing is. Voorts deelde de vice-voorzitter mede dat ook de rol van het Europees Parlement in de herzieningsprocedure voor het constitutioneel verdrag en de stemregel voor de aanneming van toekomstige wijzigingen van het verdrag door de Conventie zullen worden behandeld.

4. Volgende zitting van de Conventie

Vice-voorzitter Amato herinnerde de leden van de Conventie eraan dat de volgende plenaire zitting op donderdag 15 mei en vrijdag 16 mei 2003 zal plaatsvinden en twee volle dagen zal duren; op beide dagen begint de zitting om 9.30 uur en eindigt zij om 20.00 uur. De zitting zal gewijd zijn aan een bespreking van de ontwerp-artikelen betreffende de instellingen, alsmede aan extern optreden/defensie.

Lijst van sprekers in de volgorde waarin zij het woord hebben gevoerd.

Plenaire zitting van 24 en 25 april 2003
LIJST VAN SPREKERS
(in de volgorde waarin zij het woord hebben gevoerd)

Donderdag 24 april

Presentatie van de nieuwe ontwerp-artikelen

(Blauwe kaarten: HAENEL, EINEM, FISCHER, FAYOT, KATIFORIS, BROK, SPINI, MAIJ-WEGGEN, KILJUNEN, FARNLEITNER, DUFF, LEQUILLER, VOGGENHUBER)

Titel VI: Het democratisch leven van de Unie: algemeen debat

1. De heer Göran LENNMARKER - Zweden (parlement)
2. De heer Jan KOHOUT - Tsjechië (regering)
3. De heer Joschka FISCHER - Duitsland (regering)
4. De heer Pierre LEQUILLER - Frankrijk (parlement)
5. Mevrouw Lena HJELM-WALLÉN - Zweden (regering)
6. De heer Alojz PETERLE - Slovenië (parlement)
7. De heer Jozef OLEKSY - Polen (parlement)
8. De heer Valdo SPINI - Italië (parlement)
9. De heer Caspar EINEM - Oostenrijk (parlement)
10. De heer Panayotis DEMETRIOU - Cyprus (parlement)
11. De heer Nikiforos DIAMANDOUROS - (Europese ombudsman) waarnemer
12. De heer Michel BARNIER - Commissie
(Blauwe kaarten: VAN LANCKER, MACLENNAN)
13. Mevrouw Linda McAVAN - Europees Parlement
14. De heer Alexandru ATHANASIU - Roemenië (parlement)
15. De heer Hubert HAENEL - Frankrijk (parlement)
16. De heer Alberto COSTA - Portugal (parlement)
17. De heer Michael ATTALIDES - Cyprus (regering)
18. De heer Antonio TAJANI - Europees Parlement
19. De heer Reinhard BÖSCH - Oostenrijk (parlement)
20. De heer Emilio GABAGLIO - (Europees Verbond van Vakverenigingen) waarnemer
21. De heer Josef CHABERT - (Comité van de Regio's) waarnemer
22. De heer Manuel LOBO ANTUNES - Portugal (regering)
23. De heer Timothy KIRKHOPE - Europees Parlement
24. De heer Oguz DEMIRALP - Turkije (regering)
25. De heer Proinsias DE ROSSA - Ierland (parlement)
26. De heer Henrik Dam KRISTENSEN - Denemarken (parlement)
27. De heer Antti PELTOMÄKI - Finland (regering)
28. De heer Elmar BROK - Europees Parlement
29. Mevrouw Claude DU GRANRUT - (Comité van de Regio's) waarnemer
30. De heer Roger BRIESCH - (Economisch en Sociaal Comité) waarnemer
31. De heer Carlos CARNERO - Europees Parlement
32. De heer Pat CAREY - Ierland (parlement)
33. Mevrouw Pascale ANDREANI - Frankrijk (regering)
(Blauwe kaarten: BARNIER, CISNEROS)

34. De heer Sören LEKBERG - Zweden (parlement)
  35. Mevrouw Marie NAGY - België (parlement)
  36. De heer Alain LAMASSOURE - Europees Parlement
  37. De heer Hannes FARNLEITNER - Oostenrijk (regering)
  38. De heer Josep BORRELL - Spanje (parlement)
  39. Mevrouw Hanja MAIJ-WEGGEN - Europees Parlement
  40. De heer Dimitrij RUPEL - Slovenië (regering)
  41. De heer Ben FAYOT - Luxemburg (parlement)
- (Blauwe kaarten: MacCORMICK, DE ROSSA, SERRACINO-INGLOTT, MACLENNAN, VAN LANCKER)*
42. De heer Andrew DUFF - Europees Parlement
  43. De heer Jürgen MEYER - Duitsland (parlement)
  44. De heer Ivan KORCOK - Slowakije (regering)
  45. De heer Adrian SEVERIN - Roemenië (parlement)
  46. De heer Georges KATIFORIS - Griekenland (regering)
  47. De heer Erwin TEUFEL - Duitsland (parlement)
  48. De heer Gijs de VRIES - Nederland (regering)
  49. De heer Jan FIGEL - Slowakije (parlement)
  50. De heer Esko HELLE - Finland (parlement)
  51. De heer David HEATHCOAT-AMORY - Verenigd Koninkrijk (parlement)
  52. De heer William ABITBOL - Europees Parlement
  53. De heer Francesco SPERONI - Italië (regering)
  54. Mevrouw Helle THORNING SCHMIDT - Europees Parlement
  55. De heer Edmund WITTBRODT - Polen (parlement)
  56. De heer Gijs de VRIES - Nederland (regering)

Vrijdag 25 april

Titel IX : De Unie en haar naaste omgeving

1. De heer Josep BORRELL - Spanje (parlement)
2. De heer Caspar EINEM - Oostenrijk (parlement)
3. De heer Peter SERRACINO-INGLOTT - Malta (regering)
4. De heer Michael ATTALIDES - Cyprus (regering)
5. De heer Sören LEKBERG - Zweden (parlement)
6. De heer René van der LINDEN - Nederland (parlement)
7. De heer Hubert HAENEL - Frankrijk (parlement)
8. De heer Jens-Peter BONDE - Europees Parlement
9. De heer József SZÁJER - Hongarije (parlement)
10. De heer Kimmo KILJUNEN - Finland (parlement)
11. De heer Rihards PIKS - Letland (parlement)

Blauwe kaarten: DEMETRIOU, KORHONEN

Titel X : Het lidmaatschap van de Unie

1. Mevrouw Danuta HÜBNER - Polen (regering)
  2. De heer Lamberto DINI - Italië (parlement)
  3. Mevrouw Anne VAN LANCKER - Europees Parlement
  4. Mevrouw Pascale ANDREANI - Frankrijk (regering)
  5. De heer Antonio VITORINO - Commissie
  6. De heer Sören LEKBERG - Zweden (parlement)
  7. De heer Peter BALÁZS - Hongarije (regering)
  8. De heer Jürgen MEYER - Duitsland (parlement)
  9. De heer Kimmo KILJUNEN - Finland (parlement)
  10. Mevrouw Gisela STUART - Verenigd Koninkrijk (parlement)
- Blauwe kaarten: KVIST, STOCKTON, EINEM, THORNING-SCHMIDT, DYBKJAER, BERES, MacCORMICK, ROCHE, DE GUCHT, BONDE*
11. De heer Henrik HOLOLEI - Estland (regering)
  12. De heer Hubert HAENEL - Frankrijk (parlement)
  13. De heer Andrew DUFF - Europees Parlement
  14. De heer Frankrijksco SPERONI - Italië (regering)
  15. Mevrouw Hildegard PUWAK - Roemenië (regering)
  16. De heer Josep BORRELL - Spanje (parlement)
  17. De heer Elmar BROK - Europees Parlement
  18. De heer Manuel LOBO ANTUNES - Portugal (regering)
  19. Mevrouw Sandra KALNIETE - Letland (regering)
  20. De heer Frans TIMMERMANS - Nederland (parlement)
  21. De heer Dimitrij RUPEL - Slovenië (regering)
  22. Mevrouw Marta FOGLER - Polen (parlement)
  23. De heer Peter SKAARUP - Denemarken (parlement)
  24. De heer Oskaras JUSYS - Litouwen (regering)
  25. De heer Karel DE GUCHT - België (parlement)
  26. De heer John GORMLEY - Ierland (parlement)
  27. De heer Luis MARINHO - Europees Parlement
  28. Mevrouw Liene LIEPINA - Letland (parlement)
  29. De heer Gijs de VRIES - Nederland (regering)
- Blauwe kaarten: KORHONEN, McAVAN, ABITBOL*

Deel 3: Algemene en slotbepalingen

1. De heer Hannes FARNLEITNER - Oostenrijk (regering)
2. De heer Olivier DUHAMEL - Europees Parlement
3. De heer Hans Martin BURY - Duitsland (regering)
4. De heer Peter HAIN - Verenigd Koninkrijk (regering)
5. De heer Elmar BROK - Europees Parlement

6. De heer Antonio VITORINO - Commissie
  7. Mevrouw Meglena KUNEVA - Bulgarije (regering)
  8. De heer Alain LAMASSOURE - Europees Parlement
  9. De heer Dick ROCHE - Ierland (regering)
  10. De heer Sören LEKBERG - Zweden (parlement)
  11. De heer Jan ZAHRADIL - Tsjechië (parlement)
  12. De heer Adrian SEVERIN - Roemenië (parlement)
  13. De heer Jürgen MEYER - Duitsland (parlement)
  14. De heer Hubert HAENEL - Frankrijk (parlement)
  15. De heer Andrew DUFF - Europees Parlement
- Blauwe kaarten: de VRIES, d'OLIVEIRA, CARNERO*
16. De heer Alberto COSTA - Portugal (parlement)
  17. Mevrouw Gisela STUART - Verenigd Koninkrijk (parlement)
  18. Mevrouw Riitta KORHONEN - Finland (parlement)
  19. Mevrouw Pascale ANDREANI - Frankrijk (regering)
  20. Mevrouw Danuta HÜBNER - Polen (regering)
  21. Mevrouw Elena PACIOTTI - Europees Parlement
  22. De heer Frankrijksco SPERONI - Italië (regering)
  23. De heer Manuel LOBO ANTUNES - Portugal (regering)
  24. De heer Antti PELTOMÄKI - Finland (regering)
  25. De heer Gundars KRASTIS - Letland (parlement)
  26. Mevrouw Lenka ROVNA - Tsjechië (regering)
  27. De heer Gintautas SIVICKAS - Litouwen (parlement)
  28. Mevrouw Marie NAGY - België (parlement)

Blauwe kaarten: ABITBOL, DUFF, VOGGENHUBER, BARNIER; MACLENNAN, MacCORMICK, BRUTON, DYBKJAER
